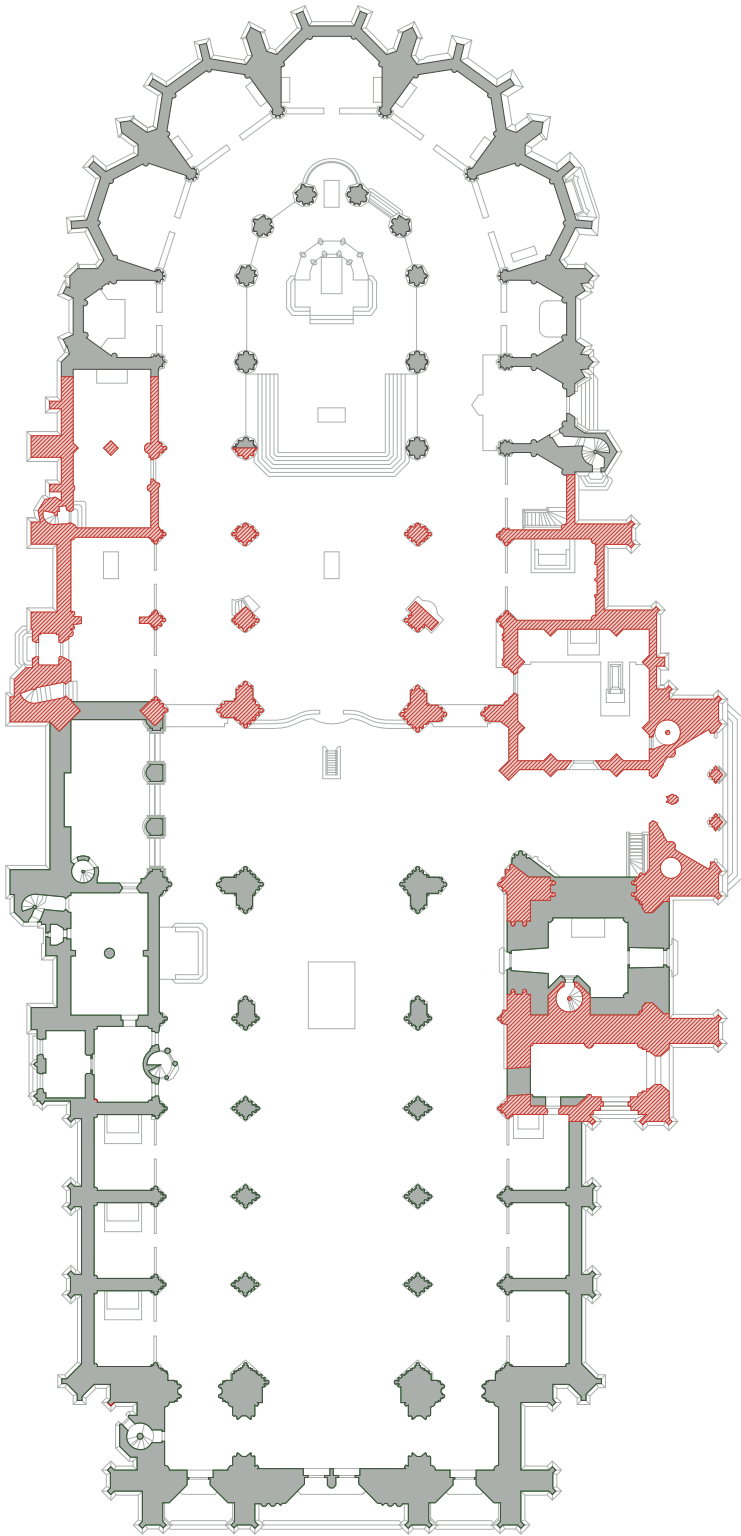

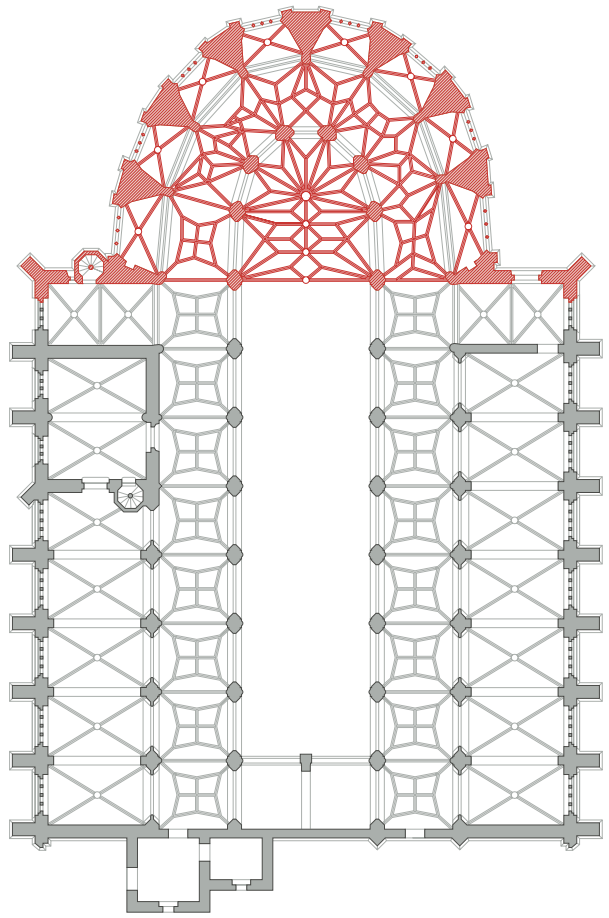
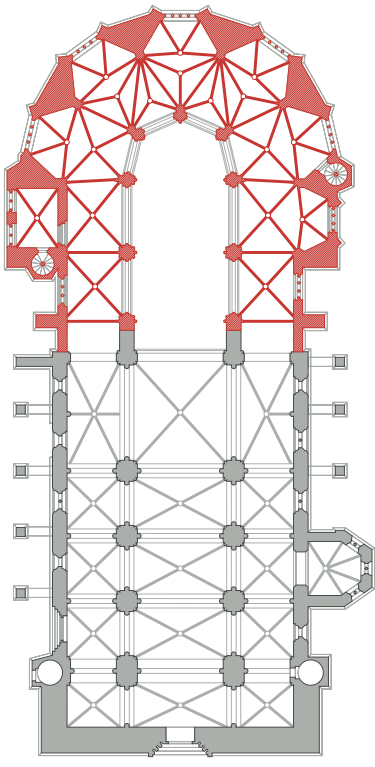
Petr

PARLÉŘ

PETR DVOŘÁČEK

Petr
PARLÉR

PETR DVOŘÁČEK

Grada Publishing

Obsah

Úvodem	7
Středověká stavební huť	9
Rod Parlérů z Gmündu	12
Petr Parlér a katedrální gotika	15
Zkušenosti, talent, odvaha	17
Vysoký chór	21
Měšťan a konšel	26
Nejen katedrála	27
Kolín a Kutná Hora	32
Petr Parlér – sochař	41
Potomci, příbuzní, následovníci	45
Kladsko, Slezsko, Lužice a dál...	49
Praha Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	55
Praha Staroměstská mostecká věž	81
Kolín Chór kostela sv. Bartoloměje	89
Kutná Hora Chór kostela sv. Barbory	99
Kutná Hora Arkýřová kaple ve Vlašském dvoře	113

Úvodem

Jméno Petr Parléř je v obecném povědomí neodmyslitelně spojené s osobností Karla IV. a Svatovítským chrámem. Méně se už ví, že tento stavitel, kameník, sochař a řezbář byl mezi architekty středoevropské gotiky výjimečnou osobností, geniálním a odvážným novátorem. Svým dílem otevřel cestu k další, vrcholné etapě středoevropské gotické architektury, nazývané někdy dokonce podle něj parléřovskou gotikou, která vyústila na přelomu 14. a 15. století v krásný sloh. Petr Parléř patří mezi nejvýraznější umělce evropské vrcholné gotiky. Je osobností skutečně stýlotvornou, jak je patrné z rozsahu jeho vlivu v prostoru i čase.

Středověk ovšem neznal pojem architekt v našem smyslu slova. Architektura velkých staveb byla dílem tzv. stavebních hutí. V jejich čele stál mistr, který byl obvykle současně projektantem, stavitelem a kameníkem, často i sochařem a řezbářem. Mistr byl do období vrcholné gotiky anonymním řemeslníkem (tedy nikoliv oslavovaným umělcem). Stavební díla jsou proto většinou připisována celé huti. V ní se sdružovali buď řemeslníci specializovaní na jednotlivé druhy prací, nebo mladší, méně zkušení budoucí stavitelé a mistři. V době mládí Petra Parléře však už byla známa jména řady mistrů v Itálii, Francii i Německu. Tvůrce vystupuje z anonymity a stává se známou a ctěnou osobností. Souviselo to ovšem i se vzestupem měšťanstva. Mistr stavební huti byl totiž i stavebním podnikatelem, a tedy také váženým a bohatým měšťanem. Petr Parléř vlastnil dům v dnešní Loretánské ulici a stal se dokonce konšelem na Hradčanech a Starém Městě pražském. U nás je prvním známým mistrem stavební huti, kterému můžeme připsat autorství řady konkrétních staveb. Jeho osobou vstupuje na scénu architekt/umělec.

Někoho možná zaskočí, že tento první známý velikán české architektury byl vlastně původem Němec. Narodil se roku 1332 nebo 1333 v Gmündu ve Švábsku nebo v Kolíně nad Rýnem. Na těchto místech totiž tehdy působil jeho otec, stavitel Heinrich Parler z rozvětvené a slavné německé stavitelské rodiny. Příjmení Parler vzniklo z francouzsko-německého označení stavbyvedoucího, u nás dochovaného ve tvaru polír. Musíme si ovšem uvědomit, že národnost neměla ve středověku stejný význam jako dnes. Řemeslníci, mezi něž patřili i umělci, putovali za zakázkami z místa na místo, často se usazovali v zemích, kde našli trvalé uplatnění, a jak bychom dnes řekli, měnili tak svou státní příslušnost. Rozhodující je tedy nikoliv původ, nýbrž země, v níž dotyčný umělec vytvořil většinu děl. Dílo Petra Parléře je neodmyslitelně spojeno s Prahou a Čechami, veliký mistr zde prožil celý svůj plodný život, nacházejí se tu všechna jeho díla, a tudíž je právem pokládán za našeho prvního velkého architekta, kterého známe jménem.

Za významnými uměleckými díly stojí ovšem ve středověku vždy vedle tvůrce samotného i další mimořádná osobnost – mecenáš, donátor, v případě architektury i stavebník a investor. Český král a římský císař Karel IV. si dokázal vybrat osobnosti, které dovedly dvorské umění v Praze na čelné místo minimálně ve střední Evropě. A to i v případě Petra Parléře, kterého se rozhodl postavit do čela katedrální huti jako třiadvacetiletého mladíka! Ano, tak mladý Petr byl, když ho roku 1356 povolali, aby na nejprestižnější císařově stavbě nahradil v čele katedrální huti zesnulého stavitele jihofrancouzských katedrál Matyáše z Arrasu!

Na druhé straně však romantická představa o přímém kontaktu, ba i spolupráci císaře s mistrem patří do říše legend. Při výběru stavitele hrála podstatnou roli i svatovítská kapitula. Zakladatelem i stavebníkem chrámu byl společně s králem i arcibiskup, který měl při jmenování mistrů katedrální huti pravděpodobně hlavní slovo.

Petru Parlérovi se připisuje kromě chóru, sakristie, kaple sv. Václava a kapitulního kostela Všech svatých, slavnostního jižního vstupu a přízemí věže svatovítské katedrály i řada dalších významných staveb nejenom v Praze. Huť pod jeho vedením stavěla Karlův most se Staroměstskou mosteckou věží, chór kostela svatého Bartoloměje v Kolíně, části staroměstského kostela Matky Boží před Týnem. Provedla dostavbu hradu Karlštejna, kamenickou výzdobu orloje a kapli Staroměstské radnice. Petr Parlér byl také autorem koncepce chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře, jehož stavbu však vedl mistrův syn Jan.

V otcově díle pokračoval také syn Václav. Nový parlérovský styl získal už za mistrova života všeobecný ohlas a nešířili ho zdaleka jen jeho potomci. Dílo Petra Parlěře se stalo vzorem a inspirací i pro další umělce nastupující generace. Na cestě tvůrčí svobody, kterou tento velký stavitel otevřel, dospěl gotický sloh ve střední Evropě k uměleckému vrcholu, nazývanému krásný sloh, a vyústil posléze do jagellonské pozdní gotiky.

Středověká stavební huť

Než otevřeme příběh génia středoevropské vrcholné gotiky, musíme nahlédnout do zákulisí středověkého stavitelství. Pozice toho, koho dnes nazýváme architektem, autorem stavebního díla, byla totiž ve středověku dost odlišná. Velké stavby, jakými byly i stavební počiny Karla IV., prováděla stavební huť. Bylo to společenství řemeslníků různých profesí, především kameníků, zedníků a tesařů, které umožňovalo efektivně organizovat práci na velkých stavbách.

V čele stavební huti stál magister operis, mistr řídící stavební práce, současně i architekt, autor stavebních plánů a v případě Petra Parléře i hlavní kameník a sochař, realizující podle vlastního uvážení nejnáročnější kamenická a sochařská díla nebo jejich části. Po stránce finanční však stavbu řídil director fabricae, který rozhodoval o penězích stavebníka a dalších donátorů, kontroloval efektivní vynakládání finančních prostředků a postup prací a odpovídal stavebníkovi za průběh stavby.

Dobová vyobrazení dokládají dělbu práce ve stavební huti, ale také třeba to, že i panovník, pokud byl zadavatelem díla, občas stavbu navštěvoval, aby se přesvědčil o jejím zdárném postupu

Magister operis byl autorem celkových plánů nebo modelů, k praktickému výkonu řízení stavby měl ovšem svou pravou ruku – parléře, česky políra, dnes bychom řekli stavbyvedoucího. Mezi polírovy úkoly patřilo například vytváření šablon, podle kterých se tesaly profily žeber, přípor a jiných náročně tvarovaných stavebních článků. Polír také rozděloval práci, kontroloval její průběh a zaznamenával odvedenou práci jednotlivých řemeslníků jako podklad pro vyplácení odměn.

Magister operis nebo jeho polír obvykle sami vybírali v lomech kámen, zejména pro viditelné nebo mimořádně zatížené části stavby. Kámen byl z lomu převážen v podobě hrubě otesaných kvádrů. Lamači a dopravci kamene ovšem nebyli zaměstnanci huti. Počet kameníků, tesařů a nádeníků kolísal podle fáze prací, stavu financí určených na stavbu a roční doby. Organizace práce v huti však umožňovala, aby i v zimě pokračovalo ve vytápěných prostorách opracovávání hrubých kvádrů z lomu na jednoduché kvádry i složité a přesně tvarované stavební díly, které díky pokroku v plánování a výkresové dokumentaci pak stačilo v teplejších měsících osadit na místa.

Magister operis byl sice nejvýše postavenou osobou huti, přesto však byla práce huti pokládána za kolektivní dílo a autorství jednotlivce bylo ve srovnání s dneškem potlačeno. Petr Parlér například jako sochař netvořil celá sochařská díla pro katedrálu, provedl nejnáročnější části, draperii nebo jiné méně

Měřítka na středověkých vyobrazeních nedovolovala zobrazit lidskou postavu a budovy v odpovídajícím poměru. Ani obrázek vpravo tak nevystihuje monumentalitu díla, jakou byla katedrála

náročné části však mohl svěřit mladším kameníkům či kamenickým mistrům, třeba svým bratrům a synům.

Jednotlivé kamenické prvky byly sice značené kamenickou značkou toho, kdo práci provedl, to však bylo značení sloužící hlavně k evidenci odvedené práce a vyplacení odměny. Celek, do kterého byly takové prvky zabudovány, byl dílem huti. Na druhé straně však právě příklad Petra Parléře ukazuje, jak dalece magister operis ovlivňoval celkové dílo, jak silou své osobnosti vtiskl svůj rukopis a vizi celé huti. Proto právě v jeho době vystupovaly nejvýraznější osobnosti z anonymity. Formovalo se nové vnímání osobnosti magistra operis jako autora díla, architekta s mimořádným nadáním a schopnostmi, osobnosti rozhodující o kvalitě výsledku, jíž se dostávalo odpovídající úcty a obdivu. Obdobím vrcholné gotiky vstupuje na scénu architekt – umělec.